

ديوان

مجلة علمى تحقيقى بين المللى علوم اسلامى

مجلة دراسات اسلامية، عالمية، علمية، محكمة

International Journal of Islamic Studies

Uluslararası İslami Araştırmalar Dergisi

ISSN: 2706-6428 E-ISSN: 2707-7462

جلد: ۰۱ شماره: ۰۲ سال: ۱۳۹۹

اهمیت و جایگاه عقیقه در شریعت اسلامى

أهمية العقیقة فى الشريعة الإسلامية

İslam Hukukunda Akıka'nın Yeri ve Önemi

The importance and significance of Aqeqah in Islamic Law

پوهیالی حجت الله نذیری*

Makale Bilgisi / Article Information / معلومات مقاله

Makalenin Türü / Article Type / نوع مقاله : Araştırma Makalesi / Resarch Article / مقاله تحقیقی

Geliş Tarihi / Received Date / تاریخ دریافت مقاله / 15.10.2019

Kabul Tarihi / Accepted Date / تاریخ پذیرش مقاله / 30.05.2020

---

* عضو کادر علمى دیپارتمنت ثقافت اسلامى دانشکده علوم اجتماعى دانشگاه جوزجان / افغانستان.

نحوه ارجاع دهی از این مقاله در پاورقی

حجت الله نذیری، "اهمیت و جایگاه عقیده در شریعت اسلامی"، *مجله دیوان* ۲/۱ (سرطان ۱۳۹۹)، ۸-۱۲.

Atf

Hüccetullah Neziri, "İslam Hukukunda Akîka'nın Yeri ve Önemi", *Diwan Dergisi* 1/2 (Temmuz 2020), 8-12.

چکیده

عقیده یعنی ذبح حیوان بخاطر شکرانه‌ی نوزاد برضای خداوند متعال می‌باشد که این روش در گذشته‌ها در بین امت موسی (علیه السلام) مروج بوده و آن بعنوان روش پسندیده یاد شده است و عقیده در دوران جاهلیت در بین عرب‌ها یک امر حتمی بوده و رسول الله (ﷺ) نیز در حیات شان و اصحاب کرام و تابعین آنرا انجام داده‌اند. انجام عقیده در روز هفتم تولد نوزاد صورت می‌گیرد و حتی می‌توان در روزهای بعدی انجام داد. عقیده در بین مسلمانان اکثراً ترک شده و به عوض آن عنعنات نا پسند جاری شده است. مقاله علمی تحت عنوان: (اهمیت و جایگاه عقیده در شریعت اسلامی) تهیه نمودم تا باشد که امت اسلامی از اهمیت عقیده اطلاع حاصل نموده و در زندگی‌شان به این سنت عمل کرده تا باشد که خوشبختی‌ها را کسب کند. روش تحقیق کتاب خانه‌ای بوده. گرچند دانشمندان، مانند دکتور وهبة الزحیلی در کتاب (الفقه الاسلامی و أدلته) و استاد عبدالله ناصح علوان در کتاب (چگونه فرزندان خود را تربیه کنیم) و دیگران این موضوع را به شکل ضمنی مورد بحث قرار داده‌اند. مهم‌ترین پرسش‌ها در این موضوع مطرح خواهد شد عبارتند از: عقیده و حکم آن چیست و کیفیت انجام عقیده در دین اسلام است؟ ان شاء الله کوشش می‌شود در جهت توضیح سوالات مطروحه بگونه مفصل جواب ارایه گردد. عقیده روش نیکی است که در بین امتان پیشین و در عصر پیامبر اسلام و یارانش موجود بوده و عمل نمودن به آن سنت می‌باشد.

واژه های کلیدی: عقیده، رهینه، قوامت.

ملخص

العقيدة هي الذبيحة التي تُذبح عن المولود شكراً لله سبحانه وتعالى، وهي من سنن الأمم السابقة، وكانت من العادات الحسنة بين قوم موسى، وكما كانت في الجاهلية أمراً لازماً أيضاً، ولما جاء الإسلام واطب عليها النبي (ﷺ) والصحابة. وتستحب العقيدة في اليوم السابع من تمام انفصال المولود، وإذا ذُبح بعد ذلك فلا بأس، ورغم أن العقيدة من الأعمال الطيبة ولكنها مهجورة عند المسلمين للأسف، واحتلت مكانها الثقافات السيئة والأمور التافهة. وكلما ابتعد المسلمون من سنة النبي (ﷺ)؛ اقتربوا من البدع والتقاليد السيئة، وتزداد المشاكل بين أفراد المجتمع. لذلك أعدّ الباحث هذا المقال العلمي بعنوان (أهمية العقيدة في الشريعة الإسلامية)؛ متمنياً أن يفيد الأمة الإسلامية عن العقيدة، ليعملوا بهذه السنة النبوية لسعادتهم. من أهداف البحث: توعية المسلمين عن أهمية العقيدة في الشريعة الإسلامية ومنزلتها، واتباعهم السنة النبوية الشريفة، والقضاء على

البدع والتقاليد الراكدة. ويعتمد منهج البحث في هذا المقال على جمع البيانات من المصادر والكتب الموثوقة، وأما أهمية البحث هي توعية تامة للمسلمين خصوصًا لطلاب الجامعة عن أهمية العقيدة في الإسلام، وترقيتهم علمًا واتباعهم داعية السخاوة وعصيان داعية البخل. الدراسات السابقة لهذا البحث: تناول العلماء الأجلاء هذا الموضوع من ضمن مصنفاتهم، منهم الدكتور وهبة الزحيلي في كتابه الشهير المسمى ب(الفقه الإسلامي وأدلته)، والدكتور عبدالله ناصح علوان في كتابه (تربية الأولاد في الإسلام)، وغيرهم من العلماء، إلا أنه يحتاج إلى بحث يختصره في دفتي رسالة موجزة نافعة. نتائج البحث: كان قوم موسى يعقون عن أولادهم، والتزم بها العرب في الجاهلية، ثم في الإسلام في عهد النبي (ﷺ)، ثم في عهد الصحابة والتابعين، حيث كانت العقيدة أمرًا لازمًا عندهم وسنة مؤكدة، وكانوا يعدونها مجلبةً لزيادة الوُدِّ والمحبَّة فيما بينهم، إلا أنها في عصرنا الحاضر أصبحت مهجورة عند كثير من المسلمين. أسئلة البحث: ما العقيدة؟ ما حكم العقيدة؟ هل كانت الأمم السابقة يعقون عن أولادهم؟ كيف تتم العقيدة في الشريعة الإسلامية؟ والباحث حاول أن يجيب عن هذه الأسئلة بالتفصيل.

الكلمات المفتاحية: العقيدة، الرهينة، القوامة.

Özet

Akîka yeni doğan çocuk için Allah rızası gözetilerek bir hayvanın kesilmesidir. Bu uygulama geçmişte Hz. Musa'nın ümmetinde yaygın olup övgüyle söz edilmektedir. Aynı zamanda Akîka cahiliye döneminde Araplar arasında önemli yeri olup Hz. Peygamber (s.a.v) ve sahâbe de hayatlarında bu uygulamayı yerine getirmişlerdir. Akîka'nın uygulanması çocuk doğduktan yedi gün sonra veya daha sonraki günlerde yerine getirilmektedir. Akîka Müslümanlar arasında terkedilmiş olup yerine hoş olmayan birtakım gelenekler ikame edilmiştir. Konuyla ilgili olarak İslam Ümmeti'nin Akîka'nın önemini göstermek amacıyla "İslam Hukukunda Akîka'nın Yeri ve Önemi" adıyla akademik bir makale hazırladım. Umarım ümmetin bu uygulamayı öğrenerek sünneti ihya etmelerine ve iyilikleri kazanmalarına vesile olur. Araştırma yöntemi kitaplardan okuyarak bilgi toplama yöntemidir. Vehbe ez-Zühaylî "el-Fikhü'l-İslâmi ve Edilletuhu" isimli eserinde, Abdullah Nasîh Ulvan "Çocuklarımızı Nasıl Terbiye Edelim" isimli eserinde bu konuya kısa olarak değinmişlerdir. Bu çalışmada Akîka'nın ve hükmünün ne olduğu, İslam'da uygulama biçiminin nasıl olduğu vb. sorulardan yola çıkılarak detaylı olarak bilgi verilmeye çalışılacaktır. Akîka güzel bir uygulama olup önceki ümmetlerin ve Peygamberimiz ile ashabının arasında mevcut olup uygulanan bir sünnettir.

Anahtar Kelimeler: Akîka, Rehine,

Abstract

Aqiqa is the slaughter of animal to for the thanksgiving to almighty Allah for being blessed with a child. This manner was common in the past amongst the followers of the prophet Moussa (PBUH) and was known as an admired action. Further, it was a must during the ignorance period as well. Later, aqiqa was practiced by the prophet Mohammad (PBUH).and his followers and still known as an auspicious action. This action is done in the 7th day after the child's birth and even is performed after that particular date as well. In this academic research paper, the library research method was used, referring to highly reputed authentic and reliable Islamic resources. This paper aims to make the Islamic nation familiar with the importance and with status of this auspicious action in Islam to practice and benefit prosperous and well deserved lives. Though the renown Islamic scholars, discussed bout the aqiqa and still question remained without the satisfying answers. To conclude, this paper revealed that, aqiqa is a virtuous action practiced amongst the Muslims and the followers of other prophets. Further, it known as Sunna in Islam.

Keywords: Aqiqah, Rahina and Qiwwamat.

مقدمه

سپاس خالق هر دو جهان را سزااست که در کلام پاکش شیوه‌ای تربیت انسان را بیان نمود، نیکی و اصلاح بشری را در احکام شرع مقدس اسلام آشکار کرد، درود و سلام بر سرور محبوب حضرت محمد(ﷺ) کسی که خداوند متعال وی را برای تربیت کل جامعه‌ی انسانی بر انگیخت و بالاترین مراتب افتخار و منت-های بزرگی را برای جامعه بشری به ارمغان آورد.

روی همین دلیل است که پیامبر گرامی اسلام عقیقه را مشروع نمود و برای مسلمانان مناسب است که به این روش نیک و پسندیده در زندگی‌شان پس از تولد نوزاد عمل نموده و اجر و پاداش را کسب نمایند و بلاها را از فرزندان‌شان دور نمایند؛ چنانچه پیشوای بشریت می‌فرماید: «مَعَ الْغُلَامِ عَقِيْقَةٌ فَأَهْرِيْثُوْا عَنْهُ الدَّمَّ وَأَمِيْطُوْا عَنْهُ الْأَذَى» ترجمه: همراه با پسر عقیقه‌ای است پس از طرف او خون بریزید و از این طریق بدی‌ها را از او دور کنید.

ولی در عصر کنونی متأسفانه دیده می‌شود که اکثر مسلمانان از تهاجم فرهنگی و دیدگاه مادی‌گرایی در اکثر کشورهای اسلامی و به ویژه در کشور عزیز ما افغانستان که در پهلوی سایر مشکلات مشکل دور بودن از فرهنگ اسلامی است، عقب ماندگی کشورهای اسلامی که یقیناً عامل اساسی آن‌ها ترک ارشادات نبوی توسط اکثر مسلمانان با وجود، که نا فرمانی از دستور الهی تلقی گردیده است، می‌باشد. اگر مسلمانان معاصر مانند مسلمانان عصور اولیه (عصر پیامبرگرمی اسلام و اصحاب کرام، تابعین و تبع تابعین) در زندگی‌شان به گونه کامل به سنت‌های نبوی عمل می‌نمودند، مشکلات فوق مانند عصور اولیه از کشورهای اسلامی و از جمله کشور عزیز ما افغانستان نیز ریشه کن می‌گردد. بناءً خواستم، که مقاله علمی خویش را تحت عنوان (اهمیت و جایگاه عقیقه در شریعت اسلامی) به رشته نگارش در آورم تا باشد که سبب عمل کردن مسلمانان به یکی از سنت‌های نبوی شده و مسلمانان را از خوبی‌های عقیقه آگاهی داده و ارتقای سطح علمی مطالعه کنندگان گردد و موضوعات اساسی مقاله هذا عبارتند از: تعریف عقیقه، دلیل مشروعیت عقیقه، حکمت مشروعیت عقیقه، دیدگاه فقهاء در مورد مشروعیت عقیقه، حکم عقیقه، نمونه‌های در مورد عقیقه از اصحاب کرام و تابعین، وقت انجام عقیقه، شرایط حیوانی که به خاطر عقیقه نوزاد ذبح می‌گردد، آیا عقیقه پسر و دختر با هم برابر است، در عقیقه بین دختر و پسر چرا دین اسلام تفاوت قایل شده و دلیل برتریت پسر چی است، حکمت این امر دو نکته است، یافته‌ها، پیشنهادات، نتیجه‌گیری و مآخذ می‌باشد.

تعریف عقیقه: عقیقه در لغت به معنای قطع است مثلاً می‌گویند: «فَلَانٌ عَقَّ وَالِدِيْهِ» یعنی با پدر و مادرش قطع رابطه کرد و اصطلاح شرعی عقیقه، ذبح نمودن گوسفند در روز هفتم تولد نوزاد است.^۱ یا به عبارت دیگر گوسفندی که برای نوزاد و به جای او در نخستین هفته تولدش ذبح می‌شود بدان نامیده می‌شود.

^۱ ابو الحسن احمد ابن فارس، مقایس اللغه (بیروت: اتحاد الکتب، ۱۴۲۳ق)، ۴: ۴.

دلیل مشروعیت عقیده

احادیث فراوانی است که مشروعیت عقیده را تأکید و اثبات می‌نماید که این عمل طبق سنت رسول الله (ﷺ) بوده و من در اینجا به ذکر چند حدیث اکتفاء می‌کنم.

سلمان بن عمار (رضی الله عنه) است که از زبان پیامبر (ﷺ) روایت نموده که ایشان فرموده اند: «مَعَ الْغُلَامِ عَقِيْقَةً فَأَهْرِيْقُوا عَنْهُ الدَّمَ وَأَمِيْقُوا عَنْهُ الْأَذَى»^۲ ترجمه: همراه با پسر عقیده ای است پس از طرف او خون بریزید و از این طریق بدی‌ها را از او دور کنید.

سَمْرَةَ بن جندب (رضی الله عنه) روایت نموده که رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ) فرموده اند: «كُلُّ غُلَامٍ زُهَيْبَةٌ بَعِيْقَتِهِ تُذْبِحُ عَنْهُ يَوْمَ سَابِعِهِ وَيُحَلِّقُ وَيُسَمِّي»^۳ ترجمه: هر نوزادی در گرو عقیده اش است، در روز هفتم برایش گوسفندی ذبح می‌شود و سرش تراشیده شده و نام نهاده می‌شود.

و همچنان حضرت عایشه صدیقه (رضی الله عنها) از پیامبر (ﷺ) روایت نموده که پیامبر (ﷺ) فرموده اند: «عَنِ الْغُلَامِ شَاتَانِ مُكَافِئَتَانِ وَعَنِ الْجَارِيَةِ شَاةٌ»^۴ ترجمه: ذبح دو گوسفند هم سن و هم اندازه برای پسر و یک گوسفند برای دختر کافی است.

و از آنس (رضی الله عنه) روایت است که پیامبر اسلام حضرت محمد (ﷺ) در مورد عقیده گفتند: «عَقَّ عَنْ نَفْسِهِ بَعْدَ مَا بُعِثَ نَبِيًّا»^۵ ترجمه: پیامبر (ﷺ) بعد از اینکه به پیامبری مبعوث گردید برای خویش، عقیده نمودند.

حکمت مشروعیت عقیده

حکمت متعددی در عقیده نوزاد نهفته که ما به طور نمونه به چند مورد آن اشاره می‌کنیم:

۱ شکر نمودن به الله متعال به خاطر اعطای فرزند؛ زیرا که اولاد زینت حیات دنیا و از جمله بزرگ‌ترین نعمت‌ها است

۲ در اولین لحظات آمدن نوزاد به دنیا احساس خوشحالی در زندگی پدرش به سبب ذبح کردن در راه خداوند متعال، نوزاد به خدایش نزدیک می‌شود.

۳ جبران است که به دلیل آن نوزاد از حوادث و آفات مصئون می‌ماند، مانند ماجرای اسماعیل (علیه السلام) که حضرت ابراهیم (علیه السلام) به عوض آن بزرگوار گوسفندی را که از جانب خداوند متعال ارسال شده بود ذبح کرد.

^۲ حافظ ابو عبدالله محمد بن اسماعیل بن ابراهیم بن مغیره جعفی البخاری، صحیح البخاری، "العقیقة"، ۲، ۶.

^۳ ابوداود سلیمان بن اشعث بن اسحاق سجستانی، سنن ابوداود، "الضحایا"، ۲۱.

^۴ أبو عبدالله محمد بن ماجه بن یزید القزوینی، سنن ابن ماجه، "الذبائح"، ۱.

^۵ نورالدین بن علی بن ابی بکر الهیثمی، مجمع الزوائد (بیروت: دارالفکر، ۱۴۱۲ق)، ۴: ۹۴.

۴ توانایی شفاعت کودک در گرو عقیقه است و با ذبح آن می‌تواند در قیامت برای والدینش شفاعت کند.

۵ ابراز شادمانی به دلیل تولد انسان مؤمن که بواسطه او اُمت پیامبر (ﷺ) به روز قیامت از سایر اُمت‌ها بیشتر خواهد شد و اظهار خرسندی به جهت بر پا داشتن یکی از دستورات شریعت اسلام می‌باشد.

۶ گسترش محبت بین اعضای خانواده و افراد جامعه؛ زیرا در یک مکان جهت برپایی مراسم تولد نوزاد جمع می‌شوند

کمک به استحکام روابط متقابل اجتماعی که پایه‌های عدالت را در نظام جامعه بنیان می‌گذارد و در جهت محو آثار فقر و محرومیت عامل مهمی خواهد بود.^۶

یادآوری: در دین مقدس اسلام برای تولد دختر و پسر انجام عقیقه سنت می‌باشد اما در کشور عزیز ما افغانستان آنانی که برای اولاد خویش این سنت را انجام نمی‌دهند تقصیر خودشان می‌باشند نه از شریعت اسلام، امیدوارم که مسلمانان در همه حالات زندگی‌شان قوانین اسلام را تطبیق نمایند تا خوشبختی‌های دنیا و آخرت را کسب کنند.

دیدگاه فقهاء در مورد مشروعیت عقیقه

در این مورد از جانب فقهاء سه نظر بیان شده است:

دیدگاه اول: امام شافعی (رح) و پیروان وی و امام مالک (رح) و اهل مدینه و امام احمد بن حنبل (رح) و اسحاق و ابو داود و تعداد زیادی از اهل علم، فقه و اجتهاد بر سنت بودن عقیقه نظر داده‌اند. و دلیل آنان حدیثی است که حضرت سلمان بن عمار (رضی الله عنه) روایت نموده که پیامبر (ﷺ) فرموده‌اند: «همراه با پسر عقیقه ای است پس از طرف او خون بر یزید و با این کار بدی‌ها را از او دور کنید».

دیدگاه دوم: امام حسن بصری (رح)، لیث بن سعد (رح) و تعداد دیگر از فقهاء بر واجب بودن عقیقه نظر داده‌اند و استدلال ایشان حدیثی که حضرت سمره بن جندب (رضی الله عنه) روایت نموده که پیامبر (ﷺ) فرموده‌اند: «هر نوزادی در گرو عقیقه‌اش است، در روز هفتم برایش گوسفندی ذبح می‌شود و سرش تراشیده شده و نام‌مانی می‌شود». وجه استدلال در این مورد این است که فرزند نمی‌تواند برای پدر و مادرش در روز قیامت شفاعت کند، مگر اینکه والدین برای فرزند عقیقه کرده باشد و این دلالت بر وجوب می‌کند.

دیدگاه سوم: دیدگاه سایر علماء بر این است اگر پدر طفل موسر (توانگر و فراخ دست) باشد عقیقه سنت مؤکده است و اگر معسر (فقیر و تنگ دست) باشد مستحب است و استدلال ایشان به سنت قولی و فعلی رسول الله (ﷺ) می‌باشد.

^۶ حسام الدین بن موسی محمد بن عفانه، *المفصل فی احکام العقیقه* (قدس: الشاملة، ۱۴۲۴ق)، ۱: ۲۲.

۱. سنت قولی: احادیث صحیح در این مورد بیشتر بوده فقط به ذکر یک مثال اکتفاء می‌نمایم، حدیث است که سلمان بن عمار (رضی الله عنه) از پیامبر (ﷺ) روایت نموده که وی فرمود: همراه با پسر عقیقه ای است پس از طرف او خون بریزید و با این وسیله بدی‌ها را از او دور نمائید.

۲. سنت فعلی: پیامبر (ﷺ) برای فرزندش ابراهیم و حسن و حسین (رضی الله عنهما) و اصحاب کرام و تابعین برای فرزندان خویش عقیقه نموده‌اند.^۷

حکم عقیقه

جمهور علماء از اصحاب کرام و تابعین بر این نظرند که عقیقه سنت مؤکده است برای پدر به منظور شکرگزاری به خاطر نوزادی که الله تعالی به او ارزانی داشته است. سنت مؤکده بودن عقیقه از عمل رسول الله (ﷺ) ثابت است که برای هر کدام از حسن و حسین (رضی الله عنهما) یک قوچ عقیقه کرده‌اند.^۸

نمونه‌های در مورد عقیقه از اصحاب کرام و تابعین

در مورد عقیقه آثار زیادی موجود است و ما در اینجا بگونه نمونه به چندی آن اشاره می‌کنیم:

روایتی است که عبدالله بن عمر (رضی الله عنهما) برای فرزندانش عقیقه نمود، عروه بن زبیر برای فرزندش هشام عقیقه نمود و همچنان حسین معلم از عطاء بن ابی رباح (رح) در مورد عقیقه سوال کرد ایشان در جواب فرمودند: برای پسر دو گوسفند و برای دختر یک گوسفند عقیقه است.^۹ هشام از حسن و ابن سیرین (رح) روایت کرده‌اند، آنچه که به قربانی روا نیست پس آن در عقیقه نیز روا نیست یعنی نزد آنان عقیقه به منزله‌ای قربانی است.

طبرانی در (الأوسط) از ابن عباس (رضی الله عنه) روایت کرده که گفت: «هفت چیز در روز هفتم تولد نوزاد سنت است: نامگذاری، ختنه، برداشتن اذیت از او، سوراخ کردن گوش برای دختران، دادن عقیقه، تراشیدن موی سر و بوزن موی سرش طلا یا نقره صدقه دادن».

باید یادآور شوم که یکی لفظ عقیقه است و دیگری مفهوم آن است، زمانی که از رسول الله (ﷺ) در مورد لفظ عقیقه سوال شد ایشان در جواب فرمودند من آن را نمی‌پسندم؛ چون که الله سبحانه و تعالی نمی‌پسندد (لفظ عقیقه بمعنی قطع رابطه کردن از والدین است) مجدداً گفته شد: یا رسول الله (ﷺ) مراد (مفهوم) از عقیقه ذبح گوسفند برای نوزاد است، ایشان در جواب فرمودند: اگر کسی از شما که می‌خواهد برای فرزندش

^۷ العفانة، المفصل فی احکام العقیقة، ۱: ۶.

^۸ مریم ابراهیم هندی، کتاب العقیقة (بی جا: مکتبة الشاملة، بی تا)، ۶: ۳۳.

^۹ العفانة، المفصل فی احکام العقیقة، ۱: ۱۴.

در راه خداوند متعال گوسفند ذبح کند این کار را انجام دهد، برای پسر دو گوسفند هم سال و هم اندازه و برای دختر یک گوسفند ذبح می‌شود.

به روایت دیگر پیامبر (ﷺ) برای فاطمه (رضی الله عنها) در مورد حسن و حسین (رضی الله عنهما) چنین فرموده‌اند: سرشان را بتراش و هم‌وزن آن نقره صدقه بده، این فرموده به عدم مشروعیت عقیده دلالت نمی‌کند؛ زیرا آنحضرت نخواست که دخترش حضرت فاطمه (رضی الله عنها) متحمل مخارج عقیده شود؛ (چون که توان مالی نداشت) و به همین دلیل ایشان آن را به عهده خود گرفت و برای هر دو نواسه شان عقیده نمودند.^{۱۰}

عقیده وظیفه‌ای است که والدین در صورت داشتن توانایی باید آن را انجام دهند تا سنت نبوی (ﷺ) را زنده کرده باشند و برای این عمل خود از خداوند متعال اجر و پاداش گیرند و از جانب دیگر باعث افزایش محبت و تحکیم روابط اجتماعی و خانوادگی شوند؛ زیرا هنگامی که دعوت شونده‌گان به دلیل شادمانی تولد نوزاد دور هم جمع می‌شوند و از طعام که بوسیله تولد نوزاد تهیه شده بهره می‌گیرند، روابط مورد نظر تحقق یافته و تحکیم می‌شود و این فواید ارزشمند زمانی مصداق روشن‌تری پیدا می‌کند که نیازمندان، محرومان، فقراء و مساکین نیز از این عقیده نصیبی داشته باشند.

وقت انجام عقیده

سنت است که عقیده در روز هفتم تولد نوزاد صورت گیرد (اختصاص آن به روز هفتم از آنجاست که بین تولد و عقیده فاصله‌ای باشد؛ زیرا خانواده او در مرحله اول به اصلاح والده و نوزاد مشغول هستند و نیز بسیاری مردم بدون تلاش نمی‌توانند گوسفندی به دست بیاورند) و همچنان سر نوزاد تراش گردیده و برای نوزاد نام خوبی گذاشته شود، چنانچه که در حدیث شریف چنین ذکر شده است که پیامبر (ﷺ) فرموده‌اند: «هر نوزادی در گرو عقیده‌اش است، در روز هفتم برایش گوسفندی ذبح می‌شود و سرش تراشیده شده و نام‌مانی می‌شود» همچنان اقوال دیگری است که دلالت دارد بر اینکه ضرورتی ندارد عقیده حتماً در روز هفتم باشد بلکه استحباب آن، در روز هفتم است و ذبح می‌تواند مثلاً در روز چهارم، هشتم، دهم، چهاردهم، بیست و یکم و یا حتی بعد از آن صورت گیرد.^{۱۱}

اگر برای پدرممکن بود سنت است که در روز هفتم ذبح کند ولی اگر این امر میسر نشد بنا بر گفته امام مالک (رح) ذبح در روزهای دیگر نیز اشکالی ندارد و برای جلوگیری از محدودیت، صاحب عقیده می‌تواند هر وقتی را که مناسب آن داند انجام دهد؛ زیرا که خداوند متعال می‌فرماید: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ﴾ (البقره، ۱۸۵) ترجمه: خداوند متعال اراده سهولت برای شما دارد.

^{۱۰} العفانة، المفصل فی احکام العقیده، ۱: ۱۱.

^{۱۱} سید سابق، فقه السنة (قاہرہ: دارالکتب العربی، ۲۰۰۲)، ۳: ۳۲۸.

شرایط حیوانی که به خاطر عقیقه نوزاد ذبح می‌گردد

جمهور علماء برای حیوانی که جهت شکرانه نوزاد ذبح می‌گردد شرط‌های ذیل را ذکر نموده‌اند:

۱. از جمله حیوانات مانند: گوسفند، بز، گاو و شتر باشند و عقیقه به جز این حیوانات درست نیست.
۲. از عیوب سالم باشد مثلاً کور، لنگ و لاغر و غیره عیب‌ها که مانع ذبح حیوان می‌شود نباشد.
۳. سن (عمر و سال) مطلوب را تکمیل کرده باشد؛ چنانچه که در قربانی تکمیل کردن آن شرط است، مثلاً برای گوسفند تکمیل یک سال، برای گاو تکمیل دو سال و برای شتر تکمیل پنج سال شرط است.^{۱۲}

آیا عقیقه دختر و پسر با هم برابر است؟

در مورد عقیقه برای ما دو نکته روشن شد:

۱ عقیقه برای پسر و دختر مشروع است

۲ در امر عقیقه پسر نسبت به دختر برتر است

برتریت فوق از احادیث شریف استنباط می‌گردد، اما امام مالک (رح) معتقد است که عقیقه دختر و پسر هر دو یک گوسفند است و دلیل شان روایت است از ابن عباس (رضی الله عنهما) که پیامبر (ﷺ) برای حسن و حسین (رضی الله عنهما) هرکدام یک گوسفند ذبح کرد. ظاهراً از این حدیث دانسته می‌شود که برای هرکدام از پسران علی (رضی الله عنه) یک گوسفند عقیقه شده است بالمقابل اگر کسی دختری داشته باشد برای دختر نیز یک گوسفند عقیقه می‌شود. روایتی است که عبدالله بن عمر (رضی الله عنهما) برای هر یک از دختران و پسرانش یک گوسفند عقیقه نموده است.

کسی را که خداوند متعال به وی روزی و نعمت فراوان داده است و برایش ممکن است، برای پسر دو گوسفند و برای دختر یک گوسفند ذبح کند؛ زیرا بر اساس آنچه که از پیامبر (ﷺ) به ما رسیده است در این مورد پسر بر دختر برتری دارد و کسی که وضعیت اقتصادی اش متوسط و یا پائین است همان یک گوسفند ذبح نماید و اگر نتواند به اندازه وزن موی سر نوزاد نقره و یا قیمت آن را صدقه دهد تا به اجر این عمل نیک نایل گردد و نیز سنت رسول الله (ﷺ) را بجا آورده باشد و اگر توانایی نداشته باشد بالایش هیچ چیزی نبوده و نفقه اهل و عیال خویش را انجام دهد.

در عقیقه بین دختر و پسر چرا دین اسلام تفاوت قایل شده و دلیل برتریت پسر چی است؟

می‌توان به این سوال چنین پاسخ داد:

۱. انسان مسلمان به هر چیزی که دین مقدس اسلام امر کند گردن می‌نهد و از هر آنچه که نهی کرده باشد پرهیز کند تا مطیع امر پروردگارش باشد خداوند متعال در این مورد چنین فرموده است: ﴿فَلَا وَرَيْكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجًا مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (النساء، ۶۵) ترجمه:

^{۱۲} هندی، کتاب العقیقه، ۱: ۱۹.

نه، سوگند به پروردگارت که آنها ایمان نمی‌آورند، مگر اینکه در اختلافات خویش تو را داور قرار دهند و سپس از داوری تو در دل خود احساس نا راحتی نکنند و کاملاً تسلیم باشند. با توجه به آنکه برتری پسر بر دختر در مورد عقیقه از پیامبر (ﷺ) به ما رسیده است، انسان مسلمان باید آن را بپذیرد و تسلیم امر پیامبر بزرگوارش باشد.

۲. شاید حکمت عقلی در این برتری، به خاطر برتری نیروی جسمانی پسر نسبت به دختر است، به دلیل اینکه مسئولیت‌های زنده گی و مدیریت سرپرستی زنان به عهده مردان است و الله متعال در زمینه می-فرماید: ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ﴾ (النساء، ۳۴) ترجمه: مردان برپا دارنده امور زنان و سرپرست آنان هستند، به سبب آنکه خداوند متعال بعضی را بر بعضی برتری بخشیده و همچنین به دلیل اینکه نفقه زنان به عهده مردان است.

باید یادآور شد که در عقیقه شراکت جواز ندارد؛ زیرا که مقصود صاحب عقیقه ذبح حیوان برای نوزاد است که آن در شراکت حاصل نمی‌گردد. به عوض بز و گوسفند می‌توان گاو و شتر ذبح کرد؛ چنانکه ابوبکره برای فرزندش عبدالرحمن گوساله‌ای ذبح کرد و بین اهالی بصره تقسیم کرد.

عقیقه از جهت خوردن، صدقه دادن و هدیه نمودن مانند قربانی است و اگر کسی بخواهد با عقیقه مهمانی دهد و افرادی را برای خوردن غذا دعوت کند اشکالی ندارد؛ زیرا اکثر فقهاء این مورد را جایز می‌دانند؛ چون موجب می‌شود که الفت و محبت و برادری بین همسایه و دوستان و اهل جامعه اسلامی بیشتر شود و همین اتحاد و همبستگی افراد امت اسلام موضوعی است که پیامبر بزرگوار اسلام به آن بسیار توجه داشته است تا مانند پایه‌های محکم بناء استوار باشند که همدیگر را تقویت می‌کند.^{۱۳}

مستحب است که هنگام ذبح عقیقه، نام نوزاد نیز برده شود؛ زیرا که نبی اکرم (ﷺ) فرموده‌اند: «هنگام ذبح بگوئید بسم الله، اللهم لك والیک، این عقیقه فلان شخص است» اما اگر ذبح کننده فقط به نیت قربانی برای نوزاد ذبح را انجام دهد و نام نوزاد را نبرد اشکالی ندارد و عقیقه صحیح است.

نشکستن استخوان حیوان هنگام ذبح یا وقت خوردن است، بلکه استخوان باید از ناحیه مفاصل بدون آنکه شکسته شود جدا گردد؛ زیرا پیامبر (ﷺ) در ارتباط با گوسفندی که برای نواسه‌اش ذبح کردند، فرمودند: «یک ران حیوان را برای دایه (قابله) که فرزند را به دنیا آورده است بفرست، خود نیز بخورید و بین فقراء تقسیم نمائید اما استخوان عقیقه را نشکنید»^{۱۴}

^{۱۳} وهبة بن مصطفى الزحیلی، الفقه الاسلامی وادلتہ (دمشق: دارالفکر، بی تا)، ۴: ۲۸۶.

^{۱۴} سابق، فقه السنة، ۳: ۳۲۷.

حکمت این امر دو نکته است:

۱. این هدیه در قطعاتی بزرگ بدون آنکه استخوان شکسته شود، برای فقراء و همسایگان و دیگران فرستاده می‌شود بدون تردید اینگونه عمل کردن از جنبه‌ای روحی و از جهت بخشش و بزرگواری اثر بهتری بر کسانی می‌گذارد که هدیه به جانب آنان فرستاده می‌شود و در مجموع اهمیت این طعام را آشکار می‌کند.

۲. نشکستن استخوان تافؤل (فال نیک گرفتن) بخیر است که ان شاءالله نوزاد سالم و قوی باشد؛ زیرا عقیقه به جهت تولد نوزاد داده می‌شود.

یافته ها: در گذشته‌ها مردم به روش‌های مختلف عقیقه را انجام می‌دادند، مثلاً قوم بنی اسرائیل و مخصوصاً پیروان حضرت موسی (علیه السلام) عقیقه را بعد از تولد نوزاد انجام می‌دادند، قبل از ظهور اسلام عقیقه در بین عرب‌ها امر لازم و حتمی بوده، اما حضرت محمد (ﷺ) برای عقیقه اهمیت خاص قایل شد و شخصاً خودشان آن را انجام داد و دیگران را نیز به آن ترغیب نمودند، اصحاب کرام و تابعین هرکس به اندازه توانش برای فرزندان خویش عقیقه نموده‌اند و آن‌ها با انجام این کار تولد فرزندان شان را ابلاغ می‌کردند، همچنان با انجام این امر در میانشان محبت خویش را بیشتر می‌کردند، به طعام تهیه شده فقراء و اقارب و همسایگان را دعوت می‌کردند و از این طریق از فرزندان شان بلا را دفع نموده و بین شان صمیمت را مستحکم‌تر می‌کردند.

پیشنهادات

۱. برای مردم متدین از طریق مجلات، رسانه‌های صوتی و تصویری از اهمیت و جایگاه عقیقه در شریعت اسلامی، آگاهی داده شود تا این سنت پیامبر بزرگوار اسلام در جامعه اسلامی زنده و به آن عمل شود.
۲. برای امت اسلامی شایسته است که در جامعه اسلامی روشی را اختیار نمایند که مورد پسند الله متعال و رسولش باشد.
۳. خصوصاً والدین محترم به این امر نیک (عقیقه) عمل نمایند تا بلاها را از فرزندان شان دور نموده و سبب خوشبختی‌های زیاد در بین خانواده شوند.
۴. مسلمانان در حیات شان سعی و تلاش بورزند تا سنت‌های را که معلم بشریت به ارمغان آورده‌اند در زندگی شان از آن پیروی نمایند تا در دنیا و آخرت کامیاب باشند.
۵. مسلمانان در همه حالات زنده گی شان فرهنگ اسلامی را انتخاب نمایند تا جایی برای فرهنگ غیر اسلامی در جامعه اسلامی باقی نماند.

نتیجه‌گیری

توضیح اهمیت و جایگاه عقیده در شریعت اسلامی چنین نتیجه‌گیری می‌گردد: که عقیده از جمله موضوعاتی است که قبل از ظهور دین مقدس اسلام در میان سایر ملل و اقوام وجود داشته، اما پیامبر (ﷺ) عملاً این کار را انجام دادند و به تشویق پیامبر اسلام هر کدام از اصحاب کرام نظر به توانایی مالی که داشتند برای فرزندان شان عقیده نمودند، پس مفهوم عقیده را دانشمندان چنین ذکر نموده‌اند (ذبح حیوان جهت شکرانه تولد نوزاد به رضای خداوند متعال است) که انجام آن به عهده والدین است، اگر پدر توانایی نداشته باشد دیگر اقارب نوزاد می‌توانند این سنت نبوی را زنده نمایند تا اجر و ثوابی را کسب کند، البته شریعت اسلام برای عقیده اهمیت خاص قایل شده است و آنرا امر پسندیده بیان نموده است.

برای عقیده روش خاص بیان شده است که مطابق این امر باید صورت بگیرد، در شریعت اسلام از نگاه استحباب این است که عقیده در روز هفتم تولد نوزاد صورت بگیرد، اگر اعضای خانواده در آن روز نتوانند عقیده را انجام دهند می‌توانند در روزهای بعد انجام دهند و حکم آن سنت می‌باشد برای عقیده نوزاد ذکور دو گوسفند و برای نوزاد دختر یک گوسفند را امر نموده است و این تفاوت در شریعت اسلام واجب نیست که حتماً برای پسر دو گوسفند باشد می‌تواند یک گوسفند را ذبح کنند؛ همانگونه رسول اکرم (ﷺ) برای هر کدام از حسن و حسین (رضی الله عنهما) یک گوسفند ذبح نمودند.

انسان‌ها می‌توانند به عوض گوسفند از بز، گاو و شتر ذبح کنند، با انجام عقیده صمیمیت و محبت بین اعضای خانواده و افراد جامعه بیشتر می‌گردد، بناءً شایسته مسلمانان است که در حیات خویش کوشش به امور نیک و پسندیده داشته باشند تا جایی برای امور نا پسند (مثل: شب شش، محفل گهواره و سالگره که در اسلام جایی ندارد) باقی بماند.

منابع

- إبن فارس، ابى الحسن احمد. *مقاييس اللغة*. بيروت: اتحاد الكتب، ١٤٢٣ق.
- إبن ماجه، أبو عبدالله محمد بن يزيد القزوينى. *سنن إبن ماجه*. قاهره: دارالشعب، بى تا.
- البخارى، حافظ ابو عبدالله محمد بن اسماعيل بن ابراهيم بن مغيرة جعفى. *صحيح البخارى*. قاهره: دارالشعب، ١٤٠٧ق.
- الزحيلى، وهبة بن مصطفى. *الفقه الاسلامى وادلته*. دمشق: دارالفكر، بى تا.
- الهيثمى، نورالدين بن على بن ابى بكر. *مجمع الزوائد*. بيروت: دارالفكر، ١٤١٢ق.
- سابق، سيد. *فقه السنة*. قاهره: دارالكتب العربى، ٢٠٠٢م.
- سجستانى، سليمان بن اشعث. *سنن ابوداود*. پشاور: نورانى كتب خانه، ١٣١٦ش.
- عفانة، حسام الدين بن موسى محمد، *المفصل فى احكام العقيدة*. قدس: الشامله، ١٤٢٤ق.
- علوان، عبدالله ناصح. *چگونه فرزندان خود را تربيه كنيم*. مكتبة العقيدة، ١٣٩٤ش.
- هندى، دوكتور مريم ابراهيم. *كتاب العقيدة*. بى جا: مكتبة الشاملة، بى تا.